

Rozdział I. Charakter prawny zastrzeżeń do oszacowania wartości ruchomości przez komornika sądowego

dr Joanna Derlatka¹

§ 1. Wprowadzenie

W dniu 1.1.2019 r. weszła w życie ustawa z 22.3.2018 r. o komornikach sądowych², która dokonała daleko idących zmian również w zakresie sądowego postępowania egzekucyjnego. Za jej sprawą doszło do definitywnego usunięcia środka zaskarżenia w postaci skargi na oszacowanie wartości ruchomości przez komornika sądowego. Na podstawie nowego brzmienia przepisu art. 853 § 2 *in principio* KPC, do oszacowania wartości dokonanego przez komornika wnosi się zastrzeżenia. Niniejsze rozważania koncentrują się na problematyce charakteru prawnego zastrzeżeń. Pozostawiają poza zakresem czynionej analizy uwagi dotyczące formy, terminu, podmiotów uprawnionych do wniesienia zastrzeżeń oraz ich treści, które to wątki były już przedmiotem naukowego zainteresowania³.

W tym miejscu zaznaczmy, że nowelizacja art. 853 KPC dokonana mocą KomSądU nie wprowadziła zmian w zakresie przyjmowanej w literaturze przedmiotu systematyki środków zaskarżenia w sądowym postępowaniu egzekucyjnym. Jest to spowodowane faktem, że skarga na oszacowanie ruchomości

¹ Dr Joanna Derlatka, Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach.

² Dz.U. z 2018 r. poz. 771 ze zm., dalej jako KomSądU.

³ Na ten temat szerzej zob. J. Derlatka, Zastrzeżenia do oszacowania wartości ruchomości przez komornika sądowego (art. 853 k.p.c.), w: A. Marciniak (red.), Analiza i ocena ustawy o komornikach sądowych oraz ustawy o kosztach komorniczych, Sopot 2018, s. 627–655.

przez komornika nie była w tych systematykach wyraźnie wymieniana⁴. Warto natomiast zauważyć, że wprowadzenie zastrzeżeń do oszacowania stanowi kolejną już próbę normatywnego uporządkowania, a tym samym – w założeniu – ulepszenia, zasad kwestionowania wartości oszacowania podczas egzekucji z ruchomości. Dokonując przy tym wstępnej oceny działań legislacyjnych prowadzonych w ostatnich kilku latach, nie sposób nie dostrzec, że zmiana systemu środków zaskarżenia w sądowym postępowaniu egzekucyjnym jest problemem aktualnym, szczególnie przy uwzględnieniu zmian wprowadzonych na mocy ustawy z 4.7.2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw⁵.

§ 2. Zastrzeżenia do oszacowania a skarga na czynności komornika

Zastrzeżenia do oszacowania nie stanowią konkurencji dla skargi na czynności komornika. Na zasadzie wyłączności środków zaskarżenia strona (uczestnik) postępowania egzekucyjnego nie ma wyboru w zakresie sposobu kwestionowania oszacowania podczas egzekucji z ruchomości. Jak wynika *expressis verbis* z art. 853 § 2 KPC, zastrzeżenia wnosi się do oszacowania wartości dokonanego przez komornika. Oszacowanie wartości dokonane przez ko-

⁴ Na temat klasyfikacji środków zaskarżenia w sądowym postępowaniu egzekucyjnym zob. A. Marciniak, *Sądowe postępowanie egzekucyjne*, Warszawa 2013, s. 216–217; *tenże*, *System środków zaskarżenia w sądowym postępowaniu egzekucyjnym*, w: M. Michalska-Marciniak (red.), *Wokół problematyki środków zaskarżenia w postępowaniu cywilnym*, Sopot 2015, s. 409 i n.; I. Gil, w: E. Marszałkowska-Krześ (red.), *Postępowanie cywilne*, Warszawa 2011, s. 630; P. Pogonowski, *Egzekucja i postępowanie egzekucyjne*, w: T. Wiśniewski (red.), *System Prawa Handlowego*, t. 7, *Postępowanie sądowe w sprawach cywilnych z udziałem przedsiębiorców*, Warszawa 2013, s. 505 i n.

⁵ Dz.U. z 2019 r. poz. 1469. W tej kwestii należy odnotować zmianę systemu środków zaskarżenia w sądowym postępowaniu egzekucyjnym w zakresie zażalenia. Na podstawie art. 767⁴ § 1 KPC zażalenie rozpoznaje sąd, który wydał zaskarżone postanowienie, w składzie trzech sędziów. Przepis ten wprowadza zatem istotną reorganizację istoty zażalenia jako środka dewolutywnego (odwoławczego). Od 7.11.2019 r. regułą w postępowaniu egzekucyjnym, podobnie jak w postępowaniu rozpoznawczym, staje się zażalenie poziome, podlegające rozpoznaniu przez sąd tego samego rzędu w powiększonym składzie, który jest właściwy dla sądu II instancji (por. art. 397 § 1 KPC). Na zmiany w zakresie zaskarżenia oszacowania wartości ruchomości po 1.1.2019 r. wskazała natomiast A. Kościółek – *taż*, *Zmiany w przepisach o zajęciu ruchomości w egzekucji sądowej*, w: A. Marciniak (red.), *Analiza i ocena ustawy o komornikach sądowych oraz ustawy o kosztach komorniczych*, Sopot 2018, s. 621–623.

mornika na podstawie opinii biegłego nie zostało natomiast wprost w ustawie powiązane z zastrzeżeniami (art. 853 § 4 KPC). Czynność komornika, jaką jest oszacowanie wartości ruchomości, będzie zatem podlegać zaskarżeniu w drodze skargi na czynności komornika, gdy oszacowania wartości dokonuje komornik z uwzględnieniem opinii biegłego.

Na gruncie aktualnego stanu prawnego w doktrynie również wskazuje się na niecelowość dopuszczalności zastrzeżeń w sytuacji oszacowania wartości sporządzonego przez komornika na podstawie opinii biegłego⁶. Należy jednak odnotować stanowisko wyrażone w doktrynie, według którego: „kwestionowanie oszacowania ruchomości dokonanego przez biegłego nie wymaga wniesienia skargi na oszacowanie”⁷. Sposób kwestionowania (ewentualnie zaskarżania) oszacowania dokonanego przez biegłego nie został przy tym wyartykułowany. Wskazany pogląd można wobec tego rozumieć dwojako, mianowicie albo na oszacowanie dokonane przez biegłego nie służy skarga z art. 767 KPC, a tym samym czynność ta została wyłączona spod procesowej drogi weryfikacji, albo też w ten sposób, że na oszacowanie dokonane przez biegłego przysługują zastrzeżenia. Odnosząc się do powyższego, skoro ustawodawca nie wykluczył skargi z art. 767 KPC w sytuacji, gdy oszacowanie zostanie dokonane przez komornika na podstawie opinii biegłego oraz nie rozszerzył jednoznacznie zakresu dopuszczalności zastrzeżeń do oszacowania na wspomnianą sytuację, należy uznać, że czynność oszacowania wartości ruchomości nie została generalnie wykluczona z zakresu przedmiotowej dopuszczalności szczególnych środków zaskarżenia w postępowaniu egzekucyjnym. Prowadzi to do wyżej wskazanego wniosku, że oszacowanie podlega zaskarżeniu skargą z art. 767 KPC, gdy komornik dokonał go przy udziale biegłego.

Zaznaczmy ponadto, że w stanie prawnym sprzed wejścia w życie KomSądU, na skutek podniesienia w skardze zarzutów na oszacowanie oszacowania wartości ruchomości dokonywał biegły przy samym zajęciu, a gdy nie było to możliwe, w terminie późniejszym, aż do dnia licytacji. *De lege lata* natomiast przepis art. 853 § 4 KPC wyraźnie wskazuje, że oszacowania na pod-

⁶ Zob. uwagi przedstawione przez I. Kunickiego zawarte w pisemnym stanowisku Krajowej Rady Komorniczej z 15.12.2016 r., KRK/V/1111/16; zob. opinię Krajowej Rady Radców Prawnych – Ośrodek Badań, Studiów i Legislacji z 15.12.2016 r. oraz opinię wiceprezesa Sądu Okręgowego w Częstochowie z 12.12.2016 r. – <http://legislacja.rcl.gov.pl>, dostęp: 14.5.2019 r.; por. też J. Derlatka, *Zastrzeżenia do oszacowania*, s. 653–654.

⁷ Tak S. Cieślak, w: J. Jankowski (red.), *Kodeks postępowania cywilnego*. Tom II. Komentarz. Art. 730–1217, Warszawa 2019, Legalis, kom. do art. 853, Nb 4.

stawie opinii biegłego dokonuje zawsze komornik. Oznacza to, że zastrzeżenia ani skarga nie dotyczą czynności biegłego.

Ponad wskazane dotychczas uwagi warto jeszcze odnotować jedną cechę wspólną dla zastrzeżeń oraz skargi na czynności komornika. Mowa tu o ocenie dopuszczalności wnoszenia tych środków prawnych na postanowienie, w którym komornik dokonuje oszacowania, jeżeli oszacowanie wartości zajętych ruchomości następuje po sporządzeniu protokołu zajęcia (art. 853 § 5 KPC). Co do zasady bowiem na postanowienie wydane przez komornika, jako na czynność decyzyjną (orzeczniczą), przysługuje skarga z art. 767 KPC⁸. Należy jednak uznać za niepożądany brak symetrii w zakresie sposobu kwestionowania czynności komornika w zależności od tego, w jakiej chwili została ona dokonana i jaką postać procesową przybrała. Kluczowe niech będzie założenie, że *ratio legis* instytucji zastrzeżeń do oszacowania wiąże się z dopuszczalnością podważenia samodzielnych ustaleń komornika w zakresie wartości zajętych ruchomości w sytuacji, gdy nie doszło do powołania biegłego. Prowadzi to do dalej idących wniosków, które można sprowadzić do twierdzenia, że w przypadku gdy postanowienie, o którym mowa w art. 853 § 5 KPC, obejmuje oszacowanie wartości ruchomości przez komornika – wówczas postanowienie to można kwestionować w drodze zastrzeżeń. Jeżeli jednak zawiera oszacowanie wartości ruchomości sporządzone według opinii biegłego, na zasadach ogólnych podlega zaskarżeniu w drodze skargi⁹.

Odnosząc się do powyższego, można również wskazać na stanowisko *H. Pietrkowskiego*, który uznał, że postanowienie komornika stanowi surogat protokołu zajęcia i spełnia jego funkcje w perspektywie możliwości wnoszenia zastrzeżeń do oszacowania dokonanego po sporządzeniu protokołu zajęcia. Sposób i termin wnoszenia zastrzeżeń powinny kształtować się według rozwiązań obowiązujących przy wnoszeniu zastrzeżeń do protokołu zajęcia, co prowadzi do wniosku, że na zasadzie analogii można założyć, że termin ten wynosi 3 dni od dnia doręczenia odpisu postanowienia¹⁰.

⁸ Postanowienie jest bowiem klasyczną czynnością decyzyjną komornika, co do zasady zaskarżalną w drodze skargi – por. *M. Sorysz*, Projektowane zmiany w Kodeksie postępowania cywilnego – zagadnienia wybrane (Druk 2678 Sejmu VII kadencji). Głos w dyskusji, PPE 2015, Nr 2, s. 23.

⁹ Zob. też w tym przedmiocie: *A. Kościółek*, Zmiany w przepisach, s. 623.

¹⁰ *H. Pietrkowski*, Komentarz do art. 853, w: *T. Zembrzuski* (red.), Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz do zmian. Koszty sądowe w sprawach cywilnych. Dochodzenie roszczeń w postępowaniu grupowym. Przepisy przejściowe, Warszawa 2019, s. 1623–1624.

§ 3. Przegląd stanowisk na temat charakteru prawnego zastrzeżeń

Instytucja zastrzeżeń do oszacowania stanowi *novum* na gruncie postępowania egzekucyjnego, stąd też dotychczasowe poglądy zaprezentowane w nauce na tytułowe zagadnienie mają charakter wzmiankowy. W doktrynie zauważono, że wspomniana nowelizacja art. 853 KPC jest przejawem uporządkowania zarówno „zasad kwestionowania czynności komornika”, jak i „zaskarżania oszacowania ruchomości”¹¹. Przed wejściem w życie KomSądU skarga na oszacowanie wartości ruchomości zasadniczo była bowiem kwalifikowana jako środek zaskarżenia, niewymieniony jednak odrębnie w systematyce tych środków. Pojawia się zatem pytanie, czy zastrzeżenia przejęły charakter prawny skargi na oszacowanie, czy też stanowią autonomiczny środek prawny przysługujący w sądowym postępowaniu egzekucyjnym, niezaliczany do systemu środków zaskarżenia. Warto odnotować pogląd S. Cieślaka, który słusznie podkreślił, że po zmianie brzmienia art. 853 KPC czynność polegająca na zgłoszeniu zastrzeżeń nie stanowi w ogóle środka zaskarżenia, lecz inną czynność procesową podejmowaną w ramach postępowania egzekucyjnego przez jego uczestników¹². W tym kontekście w literaturze przedmiotu P. Dzieńnis oraz M. Klonowski podkreślili, że celem wprowadzenia instytucji zastrzeżeń do oszacowania jest w szczególności usunięcie poprzednio powstałych wątpliwości odnośnie do niesłusznej kwalifikacji skargi na oszacowanie, jako skargi na czynności komornika. Autorzy ci jednocześnie wskazali, że: „w odniesieniu do zaskarżenia czynności oszacowania wartości ruchomości dokonanej przez samego komornika przez oznaczenie wartości rzeczy w protokole ząjęcia, ustanowodawca posłużył się bowiem pojęciem zastrzeżenia do oszacowania wartości”¹³.

Wątek wspomnianej tu „zaskarżalności” oszacowania w drodze zastrzeżeń wymaga szerszego omówienia. Posługiwanie się pojęciem „zaskarżalności” w przypadku oszacowania dokonanego według własnej oceny komornika, nie zaś w oparciu o opinię biegłego, budzi bowiem wątpliwości. Ocena zastrzeżeń w kontekście zaskarżalności oszacowania była również wyraźnie przyjmowana

¹¹ P. Dzieńnis, M. Klonowski, w: R. Reimer (red.), Ustawa o komornikach sądowych. Komentarz, Warszawa 2019, kom. do art. 261 pkt 22 KomSądU, s. 827–828.

¹² S. Cieślak, w: J. Jankowski (red.), Kodeks, t. II, 2019, kom. do art. 853, Nb 4.

¹³ P. Dzieńnis, M. Klonowski, w: R. Reimer (red.), Ustawa o komornikach sądowych, 2019, kom. do art. 261 pkt 22 KomSądU, s. 829–830.

w toku prac legislacyjnych nad projektem ustawy o komornikach sądowych¹⁴. Projektodawca wskazał bowiem, że: „komornik powinien doręczyć protokół oszacowania ruchomości na podstawie opinii biegłego, gdyż w innym przypadku brak jest przedmiotu zaskarżenia”, a ponadto, że: „z faktem doręczenia odpisu protokołu zajęcia powiązany jest w art. 853 KPC początek biegu terminu do zaskarżenia oszacowania”¹⁵. Uznał ponadto, że: „wprowadzenie obowiązku doręczenia wierzycielowi odpisu protokołu zajęcia stanowić ma podstawę do ograniczenia terminu, w którym nastąpić może zaskarżenie oszacowania”¹⁶. Na podstawie powyższego stanowiska autorów projektu KomSądU nasuwają się następujące wnioski: protokół oszacowania stanowi substrat zaskarżenia w drodze zastrzeżeń, zaś w art. 853 KPC uregulowano termin tego zaskarżenia. Skoro w art. 853 KPC nie ma obecnie przewidzianej skargi, to jedynym środkiem prawnym, do którego mogłyby odnosić się wskazane przez projektodawców KomSądU uwagi o zaskarżalności, są zastrzeżenia.

§ 4. Cechy środka zaskarżenia

W nawiązaniu do dotychczasowych uwag należy zatem rozważyć, czy w istocie zastrzeżenia do oszacowania mogą być rozpatrywane w kategorii środka zaskarżenia, tak jak poprzednio obowiązująca skarga na oszacowanie. W tym celu należy, po pierwsze, wzmiankowo nakreślić charakter prawny skargi na oszacowanie, po drugie zaś dokonać odrębnej oceny charakteru prawnego zastrzeżeń jako środka zaskarżenia.

Określenie charakteru prawnego skargi na oszacowanie ruchomości wywoływało liczne rozbieżności w literaturze przedmiotu. Nie wykraczając poza ramy tematyczne niniejszego opracowania, należy zaznaczyć, że zasadniczo była ona zaliczana do kategorii szczególnych środków zaskarżenia. Uznawano ją ponadto, w świetle przeważającego poglądu, za rodzaj skargi na czynności

¹⁴ Por. opinię Krajowej Rady Komorniczej na temat projektu ustawy o komornikach sądowych (projekt z 22.11.2016 r. – UD 146) z 15.12.2016 r., KRK/V/1111/16, www.legislacja.rcl.gov.pl, dostęp: 17.5.2019 r.

¹⁵ Zestawienie uwag lub propozycji do projektu ustawy o komornikach sądowych z prezentacją stanowiska Ministerstwa Sprawiedliwości – opiniowanie i konsultacje publiczne, s. 149, www.legislacja.rcl.gov.pl, dostęp: 17.5.2019 r.

¹⁶ *Ibidem*, s. 150.

komornika¹⁷. Przepis art. 853 KPC w brzmieniu sprzed 1.1.2019 r. ujmowany był tym samym w doktrynie jako *lex specialis* względem art. 767 KPC¹⁸. Abstrahując od słuszności tego stanowiska, wypada podkreślić, że jego zwolennicy powoływali się na argumenty zastąpienia w drodze skargi na oszacowanie jeszcze wcześniej obowiązujących zarzutów do oszacowania. W tym celu wskazywano motywy ustawodawcze, których efektem stało się wprowadzenie z dniem 5.2.2005 r. skargi na oszacowanie ruchomości przez komornika. W uzasadnieniu projektu nowelizacji KPC z 2004 r., która doprowadziła do wspomnianego zastąpienia zarzutów skargą na oszacowanie, podkreślono wyraźnie, że zmiana ta służy gruntownej reorganizacji systemu środków zaskarżenia w sądowym postępowaniu egzekucyjnym¹⁹. Usunięcie z systemu środków zaskarżenia w tym postępowaniu zarzutów na oszacowanie ruchomości zmierzało w istocie do zredukowania ilości środków zaskarżenia do skargi na czynności komornika i zażalenia.

Przechodząc następnie do drugiego ze wskazanych problemów, zbadania wymaga dopuszczalność zaliczenia zastrzeżeń do środków zaskarżenia. Zaskarżalność jawi się jako przewidziana przez prawo procesowe możliwość żądania przez legitymowany podmiot kontroli prawidłowości orzeczenia sądu lub innego organu procesowego. Przez kontrolę prawidłowości orzeczenia należy rozumieć weryfikację legalności i zasadności jego wydania²⁰. Zauważmy, że definiowanie środków zaskarżenia w sądowym postępowaniu egzekucyjnym powinno dokonywać się jednak w sposób autonomiczny względem postępowania cywilnego rozpoznawczego. W generalnym ujęciu bowiem systemem środków zaskarżenia należy obejmować środki zaskarżenia orzeczeń sądowych, zarządzeń przewodniczącego jako organu procesowego, a ponadto decyzji lub czynności procesowych o charakterze wykonawczym innego or-

¹⁷ W kwestii przeglądu stanowisk prezentowanych w nauce na temat charakteru prawnego omawianej skargi zob. J. Derlatka, W kwestii charakteru prawnego skargi na oszacowanie ruchomości przez komornika, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Rzeszowskiego 2018, Nr 1, s. 227–228.

¹⁸ S. Cieślak, w: J. Jankowski (red.), Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, t. II, Warszawa 2013, s. 622; M. Michalska-Marciniak, w: K. Piasecki, A. Marciniak (red.), Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, t. III, Warszawa 2012, s. 1017.

¹⁹ Zob. uzasadnienie projektu ustawy z 2.7.2004 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, Druk sejmowy Nr 965, Sejm IV kadencji, www.sejm.gov.pl, dostęp: 13.6.2019 r.

²⁰ T. Ereciński, w: J. Gudowski (red.), System Prawa Procesowego Cywilnego. Środki zaskarżenia, t. III, cz. I, Warszawa 2013, s. 19, s. 31 i n.

ganu, np. referendarza sądowego czy notariusza²¹. Za środki zaskarżenia w sądowym postępowaniu egzekucyjnym uznaje się środki zmierzające do uchylecia albo zmiany czynności decyzyjnych organów procesowych²². Niezależnie zatem od rodzaju postępowania cywilnego, tj. postępowania rozpoznawczego, czy też egzekucyjnego, wspólna jest istota środka zaskarżenia, określana przez jego cel.

Od strony przedmiotowej środka zaskarżenia w postępowaniu egzekucyjnym kierowane są wobec czynności decyzyjnej sądu, czyli postanowienia tego organu egzekucyjnego, oraz wobec rozstrzygnięć i innych czynności pozostałych organów wykonujących czynności w postępowaniu egzekucyjnym, tj. komornika sądowego, referendarza i zarządcy. Zaskarżeniu mogą podlegać nie tylko czynności decyzyjne, lecz także inne czynności organów uczestniczących w postępowaniu egzekucyjnym²³. Mogą to być czynności wykonawcze (manualne), a nawet zaniechanie dokonania czynności, z wyłączeniem jednak bezczynności organu. Uwzględniając elementy przedmiotowe definicji środka zaskarżenia w sądowym postępowaniu egzekucyjnym, należy uznać, że zastrzeżenia, które są skierowane wobec oszacowania wartości ruchomości przez komornika, mogłyby stanowić środek zaskarżenia. Niezależnie bowiem od tego, czy oszacowanie dokonywane jest w oparciu o opinię biegłego, czy też nie, zawsze stanowi czynność komornika. Wniosek ten wynika z wykładni literalnej art. 853 § 2 i 4 KPC.

Elementem istoty środka zaskarżenia, oprócz strony przedmiotowej, jest jego cel. Mijmy na względzie, że cel środków zaskarżenia – na co zwraca się uwagę w doktrynie – również w pewnym stopniu ewoluuje. Rolą środków zaskarżenia, jak przyjął *W. Siedlecki*, jest usuwanie błędów, omyłek oraz wszelkich innych uchybień popełnionych przez organy procesowe (organy egzekucyjne), nie wyłączając nawet zapewnienia jednolitości orzeczeń sądowych w sprawach cywilnych²⁴. Kwalifikacja zastrzeżeń do oszacowania jako środka zaskarżenia powinna jednak opierać się na ustaleniu, że zastrzeżenia zmierzają

²¹ *H. Pietrkowski*, Skarga na czynności komornika w systemie środków zaskarżenia, w: *A. Laskowska-Hulisz, J. May, M. Mrówczyński* (red.), *Honeste Procedere. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Kazimierzowi Lubińskiemu*, Warszawa 2018, s. 655.

²² *W. Siedlecki*, w: *W. Siedlecki* (red.), *System Prawa Procesowego Cywilnego, Zaskarżanie orzeczeń sądowych*, t. III, Wrocław 1986, s. 9.

²³ *H. Pietrkowski*, w: *T. Erciński* (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom V. Postępowanie egzekucyjne*, Warszawa 2016, s. 70.

²⁴ *W. Siedlecki*, w: *W. Siedlecki* (red.), *System Prawa Procesowego Cywilnego*, Wrocław 1986, s. 25.

wprost do uchylenia (usunięcia) albo zmiany czynności oszacowania wartości ruchomości przez komornika. Ponadto również w drodze zastrzeżeń kwalifikowanych jako środek zaskarżenia owo dążenie do usunięcia lub zmiany zaskarżonej czynności miałyby stanowić ich cel bezpośredni²⁵.

Mając na względzie, że czym innym jest cel danego środka, a czym innym skutek, który zostanie osiągnięty, zauważmy, że przepis art. 853 KPC nie wskazuje, jaki jest cel zastrzeżeń. Wskazuje on natomiast wyraźnie ich skutek. W razie wniesienia zastrzeżeń komornik zamieszcza w protokole zajęcia wzmiankę o ich treści i wyznacza biegłego (art. 853 § 2 zd. 2 oraz § 4 KPC). Powołanie biegłego ma charakter obligatoryjny, tzn. przepisy nie pozostawiają w tym zakresie komornikowi jakiegokolwiek luzu decyzyjnego. Wniesienie zastrzeżeń przez wierzyciela lub dłużnika wywołuje również ten skutek, że oszacowania wartości dokonuje komornik na podstawie opinii biegłego przy samym zajęciu, a gdyby to nie było możliwe, w terminie późniejszym. Jeżeli oszacowanie wartości zajętych ruchomości następuje po sporządzeniu protokołu zajęcia, komornik dokonuje tego oszacowania w drodze postanowienia (art. 853 § 4–5 KPC)²⁶. Z literalnego brzmienia art. 853 KPC, określającego skutek zastrzeżeń, nie wynika zatem, czy zastrzeżenia wywołują również jeden ze skutków środków zaskarżenia, ich podstawowym skutkiem bowiem jest powołanie biegłego i sporządzenie przez komornika oszacowania na podstawie jego opinii. Można zatem przyjąć, że jest to jedyny skutek zastrzeżeń.

Przejdźmy zatem do syntetycznej analizy potencjalnych skutków środków zaskarżenia w postępowaniu egzekucyjnym. W postępowaniu tym środki zaskarżenia nie mają charakteru anulacyjnego, ich wniesienie bowiem nie powoduje utraty mocy zaskarżonego orzeczenia, bądź zaskarżonej czynności. Zasadniczo jednak zmierzają one do zmiany lub usunięcia zaskarżonego orzeczenia (zaskarżonej czynności). Mają zatem charakter represyjny i reformatoryjny. Nie sposób nie dostrzec, że po wniesieniu zastrzeżeń poprzednio sporządzone przez komornika oszacowanie wartości ruchomości nie będzie mogło zostać wykorzystane do dalszych czynności egzekucyjnych. Wniesienie zastrzeżeń nie powoduje jednak automatycznie, że oszacowanie dokonane przez komornika staje się wadliwe. Innymi słowy, wniesienie zastrzeżeń może tylko (lecz nie musi) doprowadzić do odmiennego oznaczenia wartości zajętych ruchomości, z uwagi na obligatoryjne wyznaczenie biegłego do wydania

²⁵ Na wspomnianą tu bezpośredniość dążenia wskazał *T. Ereciński*, w: *J. Gudowski* (red.), *System Prawa Procesowego Cywilnego*, Warszawa 2013, s. 32.

²⁶ Por. art. 138 ust. 3 pkt 3 KomSądU.

opinii w tym przedmiocie. Komornik nie jest również związany opinią biegłego i ocenia ją z uwzględnieniem zasad wiedzy i doświadczenia życiowego, pod względem spójności, kompletności czy też reguł logicznego rozumowania. Zastrzeżenia nie są zatem środkiem reformatoryjnym, gdyż nie jest ich bezpośrednim celem kontrola czynności komornika dokonywana przez inny organ egzekucyjny, lecz mogą ostatecznie wywołać skutek reformatoryjny w postaci zmiany pierwotnego oszacowania komornika.

Zastrzeżeniom należy jednak przypisać charakter represyjny (funkcja represyjna), przyznawany środkom zaskarżenia. Zgodnie z definicją językową „represja” to środek stosowany w celu wywarcia nacisku lub odwetu, a także swoisty mechanizm obronny²⁷. Celem zastrzeżeń jest niewątpliwie obrona przed przyjętą przez komornika wartością zajętych ruchomości określoną w oszacowaniu, ukierunkowana na wywarcie nacisku, by oszacowanie to zmienić. W tym miejscu nasuwa się spostrzeżenie w zakresie podobieństwa zastrzeżeń do skargi na oszacowanie. W literaturze przedmiotu *M. Uliasz* zasadnie wskazał bowiem, że skarga zawierająca zarzuty na oszacowanie wartości ruchomości na podstawie własnej oceny komornika jest aktem skutkującym koniecznością dokonania tego oszacowania przez biegłego. Wobec powyższego stanowi ona zatem, zdaniem tego autora, „wyraz sprzeciwu strony wobec wartości ruchomości określonej przez komornika”²⁸. Podobieństwo w zakresie charakteru represyjnego zastrzeżeń do oszacowania oraz środków zaskarżenia *ex definitione* nie pozwala jednak na zaliczenie zastrzeżeń do środków zaskarżenia w sądowym postępowaniu egzekucyjnym.

Na marginesie czynionych rozważań można również zwrócić uwagę, że pewną wskazówką w zakresie intencji ustawodawcy odnośnie do uznania zastrzeżeń jako środka zaskarżenia może być dyspozycja art. 853 § 3 w zw. z art. 763¹ KPC. Oba te przepisy zostały wprowadzone na mocy KomSądU, stąd też należy uznać, że są ze sobą w pełni spójne. W drugim ze wskazanych przepisów ustawodawca przewidział ogólną regulację dotyczącą pouczenia przez komornika o sposobie i terminie zaskarżenia czynności, stosowaną zarówno do skargi na czynności komornika, jak i każdego innego środka zaskarżenia czynności tego organu. Gdyby przyjąć, że zastrzeżenia do oszacowania są środkiem zaskarżenia, wówczas wskazanie w art. 853 § 3 KPC, że komornik poucza

²⁷ Por. definicję pojęcia „represja” – www.sjp.pwn.pl, dostęp: 12.6.2019 r.; Słownik języka polskiego, *M. Szymczak* (red.), t. 3, Warszawa 1983, s. 47.

²⁸ *M. Uliasz*, w: *J. Ignaczewski* (red.), *Komentarz do spraw z zakresu postępowania zabezpieczającego i egzekucyjnego*, Warszawa 2013, s. 241.

strony o sposobie i terminie wniesienia zastrzeżeń do oszacowania wartości, dokonując zajęcia, a jeżeli zajęcia dokonano pod nieobecność strony – przy doręczeniu protokołu zajęcia, mogłoby zostać uznane za *superfluum* ustawodawcze²⁹. Wniosek ten wzmacnia ponadto przyjęty w orzecznictwie Sądu Najwyższego sposób wykładni art. 162 KPC, regulującego instytucję zastrzeżeń do protokołu, który w związku z art. 13 § 2 KPC stosowany jest również w postępowaniu egzekucyjnym. Sprowadza się on do uznania istnienia obowiązku organu procesowego w zakresie pouczenia o prawie do wniesienia zastrzeżeń³⁰. Odrębna od środków zaskarżenia w sądowym postępowaniu egzekucyjnym regulacja pouczenia o sposobie i terminie zastrzeżeń może zatem przemawiać za przyznaniem temu instrumentowi prawnemu analogicznie odrębnego charakteru prawnego.

Jak już wyżej wspomiano, art. 853 § 3 KPC zawiera autonomiczną dla zastrzeżeń regulację w zakresie pouczenia o sposobie i terminie wniesienia zastrzeżeń. Brzmienie tego przepisu pozwala dostrzec, że wniesienie zastrzeżeń jest czynnością w pewien sposób jednak sformalizowaną. Formalizm ten nie jest jednak decydujący w kwestii kwalifikacji zastrzeżeń jako środka zaskarżenia. Z jednej strony bowiem zasada formalizmu, obok zasady dyspozycyjności, jest jedną z najistotniejszych reguł sądowego postępowania egzekucyjnego, zauważalną w większości instytucji tego postępowania. Z drugiej zaś strony, w doktrynie trafnie wskazuje się, że kwestia sposobu i terminu wniesienia środka prawnego, podobnie jak zagadnienie legitymacji, organu właściwego do jego wniesienia, czy rodzaju postępowania wywołanego złożeniem danego środka prawnego nie mają znaczenia dla oceny jego istoty jako środka zaskarżenia³¹.

²⁹ Wprawdzie obowiązek pouczenia przy zastrzeżeniach nie jest ograniczony tylko do adresatów, jakimi są strony pozbawione profesjonalnej reprezentacji. W razie uznania zastrzeżeń za środek zaskarżenia, tym bardziej może zastanawiać potrzeba szerszego względem skargi na czynności komornika kręgu adresatów pouczenia o terminie i sposobie ich wniesienia. Przy uznaniu stanowiska odmawiającego zastrzeżeniom powyższego charakteru, wydaje się natomiast, że wprowadzenie pouczenia w zakresie zastrzeżeń przy ogólnej regulacji obowiązku komornika dotyczącego pouczeń (art. 763¹ KPC) stanowiłoby wystarczający przejaw ochrony uczestników postępowania egzekucyjnego. Wówczas jedna regulacja dotyczyłaby wielu środków prawnych służących kwestionowaniu czynności komornika, w tym również środków zaskarżenia.

³⁰ Zob. w szczególności wyr. SN: z 25.5.2017 r., II CSK 520/16, Legalis oraz z 1.12.2010 r., I CSK 181/10, Legalis.

³¹ Por. W. Siedlecki, w: W. Siedlecki (red.), System Prawa Procesowego Cywilnego. Zaskarżanie orzeczeń sądowych, t. 3, Wrocław 1986, s. 25.

Skoro zastrzeżenia nie kwalifikują się jako jeden ze środków zaskarżenia, warto ustalić ich przynależność do szerszej grupy środków prawnych w sądowym postępowaniu egzekucyjnym. W doktrynie wskazuje się, iż pojęcie środka zaskarżenia nieraz mylnie utożsamiane jest z pojęciem środka prawnego. Uznając argumenty odmawiające zasadności zamiennego stosowania obu tych pojęć na gruncie postępowania egzekucyjnego, zaznaczmy, że jako środek prawny w tym postępowaniu należy postrzegać każdy instrument prawa procesowego podejmowany w celu obrony praw podmiotowych³². Mając na względzie szeroki zakres desygnatów tego pojęcia, nie powinno się go stosować dla określania instytucji, które wprawdzie teoretycznie mogłyby zostać zaliczone w jego ramy semantyczne, lecz są na tyle wyodrębnione strukturalnie, że korzystają z własnej nomenklatury, jak np. środki zaskarżenia, czy powództwa przeciwegzekucyjne³³.

W doktrynie T. Ereciński dokonał dychotomicznego podziału środków prawnych, wymieniając środki prawne *sensu stricto* oraz *sensu largo*. Autor ten wskazał, że środkiem prawnym *sensu largo* jest każda przewidziana prawem procesowym cywilnym działalność podmiotu zmierzająca m.in. do poprawy jego sytuacji faktycznej lub prawnej. Jest to inaczej środek ochrony prawnej. Środkiem prawnym *sensu stricto* jest w szczególności środek wyrażający możliwość, nie zaś obowiązek uprawnionego podmiotu, zgłaszany w toku postępowania lub po jego zakończeniu, zmierzający do uchylecia rozstrzygnięcia lub zmiany sytuacji prawnej skarżącego. Zdaniem T. Erecińskiego pojęcie środka prawnego *sensu stricto* dotyczy nie tylko środków zaskarżenia, lecz ponadto wszystkich tych instrumentów, które zmierzają do zmodyfikowania lub zniesienia rozstrzygnięcia z powodu zmiany okoliczności faktycznych bądź powstania potrzeby ochrony określonych wartości³⁴. Z uwagi na powyższe, odmawiając uznania zastrzeżeń za środek zaskarżenia, niewątpliwie należy przyznać im charakter środka prawnego, innego niż środek zaskarżenia. Precyzyjniej jeszcze rzecz ujmując – środka prawnego *sensu stricto*.

³² A. Marciniak, System środków zaskarżenia, s. 417.

³³ Ibidem, s. 417.

³⁴ T. Ereciński, w: J. Gudowski (red.), System Prawa Procesowego Cywilnego, s. 63–64.

§ 5. Uwagi retrospektywne – zarzuty do oszacowania

Dalsza analiza charakteru prawnego – a tym samym istoty – zastrzeżeń do oszacowania wartości ruchomości przez komornika sądowego kieruje rozważania w stronę instytucji zarzutów do oszacowania. Zarzuty te były regulowane w pierwotnym brzmieniu KPC, obowiązującym do czasu wejścia w życie nowelizacji dokonanej ustawą z 2.7.2004 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw. Zgodnie z brzmieniem przepisu art. 853 § 2 KPC sprzed tej nowelizacji, jeżeli komornik uznał, że w celu oszacowania należy przywołać biegłego, albo jeżeli wierzyciel lub dłużnik podnieśli zarzuty, oszacowanie przez biegłego odbywało się przy samym zajęciu, a gdyby to nie było możliwe – w dniu licytacji. Po wejściu w życie wspomnianej nowelizacji KPC z 2004 r. przepis art. 853 § 2 KPC zmienił swe brzmienie. Zgodnie z jego treścią, obowiązującą od 5.2.2005 r., jeżeli komornik uznał, że w celu oszacowania należy wezwać biegłego, albo jeżeli wierzyciel lub dłużnik podnieśli w skardze zarzuty na oszacowanie, oszacowania dokonywał biegły przy samym zajęciu, a gdyby to nie było możliwe, w terminie późniejszym, aż do dnia licytacji. Skarga na oszacowanie komornika wnoszona była do komornika przy zajęciu ruchomości, a gdyby to nie było możliwe – do dnia licytacji.

Zarzuty, podobnie jak obecne zastrzeżenia, składane były podczas zajęcia. W kwestii charakteru prawnego zarzuty kwalifikowane były niejednolicie: jako środek prawny, środek zaskarżenia oraz środek odwoławczy³⁵. *E. Wengerek*, charakteryzując ogólnie zarzuty, uznał je po pierwsze – za środek prawny, po drugie zaś – za środek podobny do skargi na czynności komornika³⁶. Wyrażono także pogląd przeciwny, odmawiający zarzutom zaliczenia do grupy środków zaskarżenia, a tym samym szczególnych środków zaskarżenia przysługujących w tym postępowaniu. Zasadniczy argument tego stanowiska sprowadzał się do spostrzeżenia, że zarzuty te mają swoisty skutek, odmienny od skutku skargi na czynności komornika, czy też zarzutów przeciwko planowi sumy uzyskanej z egzekucji. Wyrażał się on bowiem wyłącznie w zaistnieniu obowiązkowego oszacowania wartości zajętych ruchomości przez biegłego³⁷.

³⁵ Por. przegląd stanowisk w tym zakresie przeprowadzony przez *J. Jankowskiego – tenże*, w: *K. Piasecki* (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, Warszawa 2002, kom. do art. 853, *Legalis*. Zob. też *Z. Szczurek*, *Propozycje zmian przepisów kpc regulujących postępowanie zaskarżeniowe w egzekucji*, PES 1997, Nr 25, s. 38.

³⁶ *E. Wengerek*, *Sądowe postępowanie egzekucyjne w sprawach cywilnych*, Warszawa 1978, s. 134.

³⁷ *J. Jankowski*, w: *K. Piasecki* (red.), *Kodeks*, 2002, kom. do art. 853, *Legalis*.

W zakresie skutku zarzutów oraz zastrzeżeń zauważalna jest zatem pewna zbieżność. Obecnie jednak nawet na podstawie opinii biegłego, oszacowania zawsze dokonuje komornik. Kolejne podobieństwo dostrzegalne jest w konsekwencjach niepowołania biegłego, mimo wniesienia danych zarzutów i obecnych zastrzeżeń, które wyrażają się w dopuszczalności wniesienia skargi na zaniechanie komornika³⁸.

§ 6. Podsumowanie

Na podstawie powyższych rozważań należy przyjąć, że zastrzeżenia, które od 1.1.2019 r. zostały całkowicie oderwane od skargi na oszacowanie, mogą być kwalifikowane jako czynność procesowa podejmowana przez uczestników postępowania egzekucyjnego. Strony postępowania egzekucyjnego, dążąc do podważenia oszacowania wartości ruchomości dokonanego przez komornika, nie wnoszą bowiem skargi na czynność komornika, ani też skargi zawierającej zarzuty do oszacowania. Zastrzeżenia do oszacowania nie są kwalifikowane jako środek zaskarżenia, gdyż nie tylko nie podlegają rozpoznaniu przez sąd, lecz ponadto wywołują swoisty skutek w postaci obowiązkowego powołania biegłego celem sporządzenia opinii, umożliwiającej komornikowi dokonanie oszacowania wartości ruchomości na jej podstawie.

Ustawodawca od 1.1.2019 r. nie tylko nie usunął wątpliwości odnośnie do charakteru prawnej skargi na oszacowanie, przewidzianej przed tą datą w art. 853 § 2 KPC, lecz eliminując tę skargę, rozszerzył katalog wyjątków od zasady powszechności skargi na czynności komornika. Zgodnie z art. 767 § 1 KPC, na czynności komornika przysługuje skarga do sądu rejonowego, jeżeli ustawa nie stanowi inaczej. Niewątpliwie samodzielne dokonanie oszacowania wartości ruchomości przez komornika stanowi czynność tego organu egzekucyjnego, która potencjalnie mogłaby zostać zaskarżona w drodze skargi na czynności komornika z uwagi na przedmiotowy zakres dopuszczalności

³⁸ W kwestii zarzutów na ten temat: A. Różalska, Zarzuty, PES 1996, Nr 20, s. 99. W kontekście czynionych rozważań warto podkreślić uzasadnienie postanowienia SN z 20.6.1983 r. (II CRN 113/83, niepubl.). Sąd Najwyższy zważył w nim bowiem, że: „istota unormowania zawartego w art. 853 KPC zmierza do umożliwienia zainteresowanym podmiotom zgłoszenia zarzutów co do wartości zajętych przedmiotów. Dłużniczka, znając oznaczenie ich wartości, w ogóle nie zgłosiła żadnych w tym względzie zastrzeżeń”. *Prima facie* nie sposób nie dostrzec, że zgłoszenie zarzutów co do wartości zajętych ruchomości zostało przez SN zrównane ze zgłoszeniem w tym zakresie zastrzeżeń.

tego środka zaskarżenia. Od 1.1.2019 r. ustawodawca zdecydował jednak, że na oszacowanie wartości ruchomości przez komornika służą zastrzeżenia. Należy uznać, że wprowadzenie zastrzeżeń ma na celu przyspieszenie postępowania egzekucyjnego, poprzez jego odformalizowanie na etapie kwestionowania oszacowania wartości ruchomości dokonanego przez komornika w sposób samodzielny. Do zastrzeżeń nie stosuje się bowiem w szczególności: wymagań formalnych skargi na czynności komornika, nie ma obowiązku doręczenia urzędowego formularza skargi ani też ryzyka obciążenia komornika kosztami postępowania skargowego w przypadku oczywistego naruszenia prawa przez ten organ egzekucyjny (art. 767 § 3¹–3², 6 KPC).

Zastrzeżenia do oszacowania wartości ruchomości jawią się zatem jako swoisty surogat, lecz nie alternatywa, skargi na czynności komornika (środek zastępujący skargę), przysługujący jedynie wobec oszacowania sporządzonego przez komornika samodzielnie. Okoliczność ta stanowi również modyfikację przyjmowanych w doktrynie zasad kwestionowania oszacowania wartości ruchomości przez komornika, w okresie sprzed wejścia w życie KomSądU. Wówczas bowiem, jak podkreślał *H. Pietrkowski*, wykładnia art. 853 w zw. z art. 767 KPC prowadziła do wniosku, że zaskarżeniu skargą podlega zarówno oszacowanie dokonane przez komornika we własnym zakresie, jak i po wydaniu przez biegłego opinii³⁹. W niniejszym opracowaniu przyjęto natomiast, że niecelowe jest wnoszenie zastrzeżeń na oszacowanie dokonane przez komornika w oparciu o opinię biegłego, gdyż wielokrotne wnoszenie zastrzeżeń skutkujących obowiązkiem powołania biegłego prowadziłyby w konsekwencji do przelekłości postępowania.

Na zakończenie należy raz jeszcze zaznaczyć, że niesłuszny byłby postulat zaliczenia zastrzeżeń do oszacowania wartości ruchomości przez komornika sądowego do systematyki środków zaskarżenia. Niewątpliwie jednak zastrzeżenia wnoszone są na zasadzie dyspozycyjności formalnej jako zinstytucjonalizowany środek obrony formalnej uczestników postępowania egzekucyjnego. Zastrzeżenia są zatem czynnością postępowania egzekucyjnego, a dokładniej mówiąc – czynnością procesową uczestników właściwego postępowania egze-

³⁹ *H. Pietrkowski*, Skarga na czynności komornika przewidziana w przepisach szczególnych, w: *A. Barańska, S. Cieślak* (red.), *Ars in vita. Ars in iura. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Januszowi Jankowskiemu*, Warszawa 2018, s. 510. Dominowało jednak stanowisko odmienne: *Z. Merchel*, w: *Z. Szczurek* (red.), *Egzekucja sądowa w prawie polskim*, Sopot 2015, s. 399; *tenże*, w: *Z. Szczurek* (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne. Komentarz*, Sopot 2017, s. 510; *M. Uliasz*, *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, Warszawa 2008, s. 1255; *A. Cudak*, Skarga na czynności komornika, Sopot 2015, s. 66–67.

kucyjnego. Z uwagi na swoisty skutek zastrzeżeń, należy uznać je za czynność konwencjonalną o prawnie doniosłych skutkach⁴⁰. Innymi jeszcze słowy, zastrzeżenia stanowią inną czynność procesową, podejmowaną w ramach postępowania egzekucyjnego przez jego uczestników, która ma doniosłe znaczenie dla wyniku egzekucji⁴¹. W tym też kontekście po raz kolejny przejawia się podobieństwo zastrzeżeń do poprzednio obowiązującej instytucji skargi na oszacowanie komornika⁴². Zastrzeżenia te należy kwalifikować jako czynność o charakterze represyjnym wobec oszacowania komornika, która może – choć nie w sposób bezpośredni – wywołać skutek reformatoryjny w stosunku do czynności organu egzekucyjnego⁴³.

⁴⁰ Por. na temat czynności konwencjonalnych: *P. Machnikowski*, w: *E. Gniewek* (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, Warszawa 2014, s. 135; *Ł. Błaszczak*, *O kompetencji prawnej stron i metodzie dokonywania czynności procesowych w sądowym postępowaniu cywilnym*, *Wrocławskie Studia Erazmiańskie* 2014, t. VIII, s. 95.

⁴¹ Por. *J. Derlatka*, *W kwestii charakteru prawnego skargi*, s. 234.

⁴² *O. Marcewicz*, w: *A. Jakubecki* (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Tom II. Komentarz do art. 730–1217*, Warszawa 2017, s. 332.

⁴³ Sam przepis art. 853 § 2 KPC, regulujący instytucję zastrzeżeń, ma charakter gwarancji represyjnej, tworzy bowiem mechanizm, którego celem jest możliwość usunięcia następstw wynikających z nieprawidłowego oszacowania ruchomości – por. na temat procesowych gwarancji represyjnych – *W. Siedlecki*, w: *W. Siedlecki* (red.), *System*, Wrocław 1986, s. 18.